

Carrhae Yenilgisi ve Roma'nın Doğu Politikasına Etkileri

Carrhae Defeat and The Effects of Rome To East Policy

Ercüment YILDIRIM*

ÖZET

Crassus, Roma'da önemli bir devlet adamı ve zengin bir soylu olmasının yanı sıra hayatı boyunca kazanacağı zaferlerle de adını tarihe yazdırmak isteyen bir asker olmuştur. Roma kentinin önemli siyasi simalarından olan Crassus Roma'nın cumhuriyetten imparatorluğa geçmesinde önemli bir rol oynamıştır. Crassus, başkent Roma'da kalmaktansa kendisine daha fazla ün ve zenginlik getirecek bir doğu seferine çıkmak amacıyla Suriye Eyaleti'ne yönetici olmuş ve Hindistan'a kadar uzanacak bir seferin hazırlıklarına başlamıştır. Crassus, seferine başladığında ilk büyük sorunu Zeugma yakınlarından Fırat Nehri'ni geçerken yaşamış bunun sonucunda askerlerinin bir kısmını kaybetmiş ve ordusu da moral olarak çökmüştür. Carrhae'ye ulaşan Crassus burada Parth generali Suren'in yaptığı ani bir baskınla yenilmiş ve barış görüşmeleri esnasında tuzağa düşürülerek öldürülmüştür. Bu yenilgi Roma'nın doğuya ilerleyişini geciktirdiği gibi daha sonra bölgeye sefer düzenleyen komutanlar için önemli bir ders olmuştur. Bu çalışmada Crassus'un doğu seferi ile Carrhae'de uğradığı yenilgi ve bunun Roma'nın doğu siyasetine yaptığı etkiler açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roma, Crassus, Carrhae, Parth, Antik Yazarlar.

Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

When the Roman Empire completely contained the West of Anatolian Peninsula, East of it was under control of Pontus and The Armenia Kingdoms. For nearly half a decade, Lucullus, and then Pompeius had struggled to seize the land of Pontus and Armenia, thinking of the fame and the property they would gain. These two generals, who had succeeded in the wars, widened the borders of Rome to the land of Parth. Pompeius settled Roman culture and hegemony in eastern part of Asia Minor and in Syria, and this caused the Parthians to feel the need of taking precautions against the extension of Rome. After this success of Pompeius, Marcus Licinius Crassus, appointed as a governor of Syrian State, came to the region to save the honor of the land. Besides being an important statesman and a wealthy noble, Crassus had been a soldier who wanted to write his name to the history with the victories he had gained throughout his life. Crassus, who is an important character of the Roman City, played an important role in Rome's passing from being a republic to an empire.

Among Roman people, Crassus raised by his ambitious character in a short time. Although Crassus, in his first political attempt, supported Sulla's offend against Lucius Cornelius Cinna, he failed in this attempt. Crassus was sent into exile to Hispania by Cinna, and this period deeply affected his future plans. After Sulla gained the power, Crassus soon raised his wealth and political power. Besides his political rise, Crassus was accepted as a military genius by the Romans, with his achievements in the Slave War III. Crassus was elected as a consul in 73, and he took place in the government of the first triumvirate, with the participation of Gaius Julius Caesar ve Gnaeus Pompeius Magnus in 63.

Instead of staying at Rome, he became a governor at the Syrian State in order to start a campaign that would bring him much more fame and wealth; and he started the preparations of a campaign that would reach over India. Many of the Roman well-known people stood against the campaign Crassus would set on the Parthians. After the defeat of Crassus, it was claimed by the ancient writers that the supernatural events occurred during his ruin was related with this defeat. Ignoring the protests and the fearful signs, Crassus left Rome on 14th November 55 BC. While he was spending the winter days between 54 and 55 BC., approximately one thousand elite Kelt cavaliers also joined his army. Crassus managed to gather a rather crowded army also by using his wealth. This army nearly reached the number equal to seven legion powers. In addition to this powerful army, Artavasdes, the Armenian King, charged 6000 cavalier to company Crassus. Artavasdes advised Crassus not to use the desert areas, but to use the route passing by Armenia. Furthermore, he told he would send reinforcement troops for him not to come across difficulties while going forward that route. Crassus rejected this suggestion by pointing that he had enough self-confidence and he did not need any enforcement.

While Crassus was carrying on his preparations, the Parthian King, Orodes II divided his army into two pieces against the enemy coming with a great power. By sending the bulk of the army to Armenia, he wanted to punish Artavasdes, who was obviously supporting Rome. More than a Roman campaign only coming from the south, Orodes II was anxious about the attacks coming over the Armenian Kingdom and that his power on this area would end. By giving a small part of his army to his commander Suren, Orodes II wanted him to keep the Roman army busy, or at least abuse them. When he started the campaign, Crassus experienced the first big problem in crossing the Euphrates River near Zeugma; and he not only lost some of his soldiers, but also the army's morale. In spite of the disaster he experienced, Crassus ignored the proposal of the Armenian King Artavasdes and went forward to Surena, waiting for him near Carrhae.

Learning that the Parthian army had been preparing for a war, Crassus gathered his generals in a panic. His generals advised him to make his army to behave according to the classical war position, and to set the armoured infantries at the center, and make the chivalries wait at the wings for sudden attacks. At first, Crassus accepted the war position, but then, he set twelve troops he

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi

had an a large area standing away from each other. Although this settlement averted the army to be bounded from back, the army's mobility was limited. Another fault of Crassus was that he rejected the idea to rest the tired army, coming from a long way, by pitching a camp, and he ordered them to attack immediately. The soldiers in Parthian army got loud voice to frighten and unsettle the Roman army. Another factor that unsettled Roman soldiers was that the Parthian soldiers with clear armours had attacked suddenly and then stood away.

When Surena realized that the chivalries he had been insufficient to corrupt the order of Roman troops, he withdrew them and sent the archer chivalries. These chivalries could quickly enter the range of enemy, and they could send arrows and withdrew. Though Crassus sent his own chivalries to stop the archer chivalries giving dreadful harm to infantries, they had to withdraw because of the arrow rain they witnessed. To get rid of arrow attacks, Roman legions took the formation called "turtle arrangement" by which they protected most of their bodies with huge shields. This arrangement not only gave them the chance to attack by providing defense facility, it also caused Roman legions to give severe loss because of the panic they had when Surena, controlling the Parthian chivalries with light armours with the ability of throwing arrows, renewed the attacks by realizing this gap immediately. After the severe loss, the legions, losing the position lines, started to withdraw. Surena, watching the Romans' to withdraw, put his second plan in circuit, and sent his warriors using camels, over the legions withdrawing half-coordinated. With the aim of responding this attack, Crassus ordered 1300 Gaul chivalries to attack in commend of his son, Publius. Parthian chivalries, accustomed to fight in open air, started to slain the Gaul's by suddenly encompassing them. By the way, Crassus ordered all of his army to go forward. While Roman army was going forward, the head of Publius on a spearhead was wandering around.

After his son's death and the severe defeat, Crassus ordered his army to withdraw to a town near Carrhae in the evening. On the other day morning, a message offering convention reached to Crassus, the commander of Roman army that had severe defeat. In his message, Surena pointed that he could safely return Syria if he renounced all the lands in the east of Euphrates River. Although Crassus was eager to continue to fight instead of a treaty, he had to debate because of the rumor of rebellion among the army. Crassus and his generals were died during the debate that was set as a trap. Parthians dropped melted gold over the throat of Crassus, gibing his famous greedy. Parthians, feeling great anger to Crassus, cut his head and his right hand, sent them to Armenia as a memory of their victory. This defeat delayed the expansion of Rome, and also became an important lesson for the generals who set a campaign to this region. In this research, the defeat of Crassus in his campaign to East and its effects to the East Policy of Rome will be explained.

Keywords: Roman, Crassus, Carrhae, Parthian, Ancient Authors.

Type of the study: Analyze

1. Giriş

M.Ö. 1. yüzyılın başında, Anadolu'nun batısı Roma Devleti'nin doğusu ise, Pontus ve Armenia Krallıklarının yönetimindeydi. Romalı generaller Küçük Asya'nın doğusuna yapacakları seferlerden büyük başarılar elde edebileceklerinin hesabı içindeydiler. Fakat Pontus Kralı Mithridates Anadolu'yu, Romalılara bırakacak gibi görünmüyordu. Bundan dolayı M.Ö. 91 yılında, Bithynia ve Kappadokia'ya saldırılar başlatarak bölgede pek çok Roma vatandaşını katletti. Bu olaylar üzerine yeni bir katliam olmaması için bir Roma ordusu Pontus'a gönderildi. Bu Roma ordusuyla Dardanus'ta yapılan savaşı Pontus'lu Mithridates kaybetti ise de sağ kalan askerleriyle birlikte topraklarına dönmeyi başardı (*App. XII.17; Sherwin-White 1983: 93; Mcging 1986: 108-130; Chamoux 2003: 145*). Bu başarısızlığın ardından Mithridates, uzun süren mücadeleler de, Roma açısından sorun olmaya devam ederken, onların doğu ile sürekli ilgilenmelerini ve yayılmalarını engelleyemedi (*Plut. Luc. XIX.11; Mcging 1986: 147; Ussher 2003: 583; Mayor 2009: 263-264*).

Doğu sınırlarını güvence altına almak çözmek isteyen Roma Senatosu, zeki ve cesur komutanlarından General Lucullus'u gönderdi. (M.Ö. 71) Lucullus hızlı davranarak yaptığı ani bir baskınla Pontus Krallığı'na son verdi. Zor durumda kalan Mithridates, Armenia Kralı Tigranes'e sığındı (*Plut. Luc. V.1; Redgate 1998: 75; Chamoux 2003: 150; Mackay 2004: 136*). Bu durumu değerlendirmek isteyen Lucullus ve askerleri, kazanacakları şan, şöhrat ve elde edecekleri ganimetleri düşünerek Armenia topraklarına girdiler (*Mommsen 1992: 406-408; Mackay 2004: 138-140*). Lucullus, Armenia'nın başkenti Tigranakert üzerine yürüdüğünde, karşısına çıkan Mithridates – Tigranes ortak ordusu, Romalılar karşısında hezimete uğradı. İki kral başkent Tigranakert'i de bırakarak kaçmıştı. Bir süre bu bölgede kalan Lucullus burada otoritesini kurdu. Bu arada, "İleri zamanlarda büyük düşmanları olabileceklerini hesap ettiği" Parthlar ile saldırmazlık anlaşması yaptı (*Plut. Luc. VI.5; Chahin 2001: 204; Bailey 2003: 45-46; Burgan 2010: 58-59*). Lucullus, Parthlar ile karşılıklı güven anlaşmasını garantiledikten sonra, kuzeydeki Artaxata şehrine yöneldi. Ordusuyla ilerlerken, Mithridates'in yaptığı ani saldırılar sonucu büyük kayıplar verdi. Verilen bu kayıplar üzerine Romalılar ilerlemek yerine, Galatia bölgesine çekildiler. Bu fırsatı değerlendiren Pontus kralı kaybettiği toprakların bir kısmını geri aldı (*Plut. Luc. XXI. 1; Ploetz 1905: 135-138; Hooper 1979: 211; Keaveney 1992: 118*).

Anadolu'da kazandığı bu başarılarına rağmen Lucullus, Roma Senato'su tarafından görevinden alınarak yerine Gnaeus Pompeius Magnus, “Doğu Orduları Komutanı” olarak atandı (M.Ö. 66) (*Cass. Dio XXXVI.40; Dignas 2007: 14; Colledge 1967: 36*). Döneminin ünlü generalleri arasında olan Gnaeus Pompeius Magnus, Küçük Asya'ya gelir gelmez Lucullus'un dağıtık bıraktığı Roma askeri birliklerini toplayarak düzenli ordu haline getirdi. Ayrıca kendisinden önceki yönetici ve komutanlardan farklı olarak, Küçük Asya'nın doğusunda Roma'nın geleneksel eyalet yönetim biçimini yerleştirmeye çalıştı (*Plut. Luc. XXX.1; Mayor 2009: 318*). Pompeius, oluşturduğu düzenli ordusuyla Pontus topraklarına ilerleyerek Mithridates ile yaptığı savaşı kazanarak onu Armenia'nın doğusuna çekilmeye mecbur etti (*Redgate 1998: 71; Seager 2002: 53–54*).

Pompeius, ilerleyişini Artaxata'ya kadar sürdürdü. Bu durumdan kaygılanan Armenia Kralı Tigranes'de dağlık bölgelere çekildi. Başkent Artaxata korumasız kalınca direnmeden Roma'ya teslim oldu. Selefi Lucullus'a kıyasla Pompeius, Parth tehlikesini daha ciddiye aldı. Parthların tehlike oluşturmalarının engellemek için, sonraki yıllarda da etkisi sürecek olan yerel krallıklarla “müttefiklik” politikasının temelini attı. Müttefiklik politikasından Armenia Kralı Tigranes de faydalandı. Ülkesinin büyük kısmını ve başkentini geri alarak “Romalılara bağlı ilk müttefik kral unvanını” aldı. Bu bağlılığının karşılığı ise Corduene bölgesinin kendisine verilmesi oldu (*Mayor 2009: 319; Redgate 1998: 78; Karras-Klapproth 1988: 136–137*). Doğu seferinin devamında Pompeius, Kafkasya'ya çekilmiş olan Pontus Kralı Mithridates'i takip için kuzeye yöneldi. Hazar Denizi'ne kadar ilerleyerek bölgedeki yerel kabilelerden Albani ve Iberialılar ile savaşmıştır. Bu savaşlardan bir sonuç alamayan Pompeius daha sonra anlaşarak geri çekildi (*Plut. Pom. XXXIV. 2; Redgate 1998: 83; Seager 2002: 58–81*).

Seferinden dönüşte Tigranes'in müttefikliğini pekiştirerek Roma'nın doğu sınırını güvenliğini garanti altına aldı. Pontus bölgesini ise Roma'ya bağlayarak bir vali atadı. Ayrıca Pontus'un Romalılaştırmasını sağlamak amacıyla Nicopolis (Şebinkarahisar), Diospolis (Niksar), Magnopolis (Eupatoria), Neapolis, ve Pompeiopolis (Kastamonu – Taşköprü) kentlerini kurdu. Buralara pek çok Roma vatandaşı yerleştirdi. Bu kentlerin en önemli özelliği ise Bithynia – Armenia ticaret yolu üzerinde kurulmuş olmalarıdır. Böylece Romalılar Pontus bölgesinin denetimini sürekli olarak sağlamış oldular. Böylece bu güzergâh sürekli gözetim altında tutulabildiği gibi bir yandan da ticaret gelişmiş ve bölge ticaret merkezi konumuna gelmişlerdir (*Plut. Pom. XXXII.11–12*).

Pompeius'un Anadolu'da yaptığı çalışmalar bununla da sınırlı değildir. Başarılarından bir diğeri de Suriye Eyaleti (Provincia Syria)'ni kurmasıdır. Daha sonraki yıllarda Suriye Eyaleti Roma – Parth mücadelesine sahne olmuştur. Uzun yıllar devam eden savaşın sonucunda Suriye Eyaleti'nden de geçen Fırat Nehri, Roma – Parth arasında sınır olarak kabul edilmiştir (*Briant 2002: 837; Dignas 2007: 12; Edwell 2007: 11–17*). General Pompeius, Küçük Asya ve Suriye Eyaletleri'nde Roma hegemonyasını oluşturup buralarda Roma kültürünün yerleşmesini sağlamıştır. Bu durum Parthların önlem almalarına sebep olmuş ve onlar Roma ilerleyişinin önünü alacak bazı tedbirler almışlardır. Parthlıların bölge üzerindeki nüfuz artırma çalışmaları üzerine Marcus Licinius Crassus Suriye Eyaleti'nin yöneticiliğine gelmiştir.

2. Marcus Licinius Crassus

Antik tarihçilere Marcus Licinius Crassus, Romalı bir aristokrat, devlet adamı ve general olarak tanımlanmaktadır. Zenginliği ile Roma dünyasının en tanınmış simalarından olan Crassus pek çok antik tarihçiye göre Roma tarihinin, hatta dünya tarihinin en zengin kişisidir (*Gledhill 1929: 2–15; Bunson 2002: 156*). Crassus ile ilgili daha çok bilgiyi Plutarkhos “Bioi Paralleloi” isimli eserinde verir. Bu eserdeki bilgilere göre Crassus, yüksek rütbeli bir memurun oğlu olup iki de erkek kardeşi vardır (*Plut. Cras. I.1*). Eserde onun, yaşantısından ilginç detaylar veren Plutarkhos; “Kardeşi ölüncü dul kalan karısıyla evlendi. Çocuklarına kendi çocuğu gibi davrandı. Onlara bir Romalının yaşayabileceği her türlü imkânı sundu.” diyerek Crassus'un Roma geleneklerine bağlılığı ve özel hayatıyla ilgili ayrıntılar vermektedir (*Plut. Cras. I. 1–2*).

Gençliğinde hırsı ile dikkatleri üzerinde toplayan Crassus, iyi bir asker ve bilgili bir politikacıdır. Crassus, Roma'daki politik hayatına Lucius Cornelius Cinna'ya karşı, Sulla'yı destekleyerek başlamış ancak başarısız olmuştur. Neticede yönetimi eline geçiren Cinna Crassus'u Hispania'ya sürgün edip cezalandırmıştır (*Kean, 2005: 13–17; Dunstan, 2011: 163*). Sürgün hayatı Cinna'nın ölüm yılı olan M.Ö.

84'e kadar devam etmiştir. Buradan Afrika Eyaleti'ne giderek burada politik ve askeri güç elde etmeye çalışmıştır. Oradaki faaliyetlerini sürdürürken Cinna taraftarı olan konsül Marius ve taraftarlarıyla Sulla'nın Latium'da yaptığı çatışmaya katılan Crassus kavga'nın galibi Sulla taraftarları olunca Roma'nın önemli politik şahsiyetlerinden biri haline gelmiştir (*Hazel, 2001: 86; Lintott, 2000: 89–92*). Politik olarak hızla yükselen Crassus'un desteklediği Sulla, Roma'da yönetimi ele geçirincede rakibi Marius ve taraftarlarının mallarına el koydu. Çoğunluğunu hain ilan edip öldürtürken geri kalanını da sürgüne gönderdi. Bu durumdan en çok Crassus faydalandı. Cinna ve Marius dönemlerinde ailesinin ve kendisinin el konulan mallarını geri alarak onurunun iadesini sağladı. Kısa sürede zenginleşen Crassus'un açgözlülüğünden bahseden Plinius, onun 200 milyon sestertii gibi bir meblağın sahibi olduğunu açıklamıştır (*Stark, 2012: 134–135; Mann, 1986: 254; Greenhalgh, 1981: 187–191*).

Crassus'un açgözlülüğü, o kadar büyük bir boyuta ulaşmıştır ki, Roma'da sık sık çıkan yangınlarda beğendiği bir ev yanıyorsa sahibi ile görüşerek hemen uygun fiyata satın alıp askerlerine evdeki yangını söndürtüyordu. Roma'da bu şekilde pek çok gayri menkul edinen Crassus, kısa sürede Roma'nın en zengin kişisi oldu. Zenginliğinin verdiği güçle politik kariyerinde hızla yükselmiştir. İktidarı elinde bulunduran Sulla ile yakın dostluğuna güvenen Crassus politik çıkarlarını ve zenginliğini garanti altına almıştı. Crassus politik ve ekonomik başarılarla sahip olmasına rağmen kendisine rakip gördüğü Gnaeus Pompeius Magnus'un Afrika'daki askeri zaferlerinin sağladığı prestij karşısında kendisini eziklik içinde hissetmiştir. Bu nedenden dolayı hayatının son yıllarında, Pompeius'un bu yönüne olan hayranlığını öfkeye dönüştürerek ömrünü askeri seferlere adanmıştır (*Seager, 2002: 16–21; Fields, 2008: 70*).

Romalılarda, "Cursus honorum" olarak adlandırılan devlet görevlerinin her kademesinde çalışmış ve makam olarak yükselmiştir. Ancak Crassus'un Roma vatandaşları arasında ünlenmesi III. Köle Savaşları sonucunda olmuştur. III. Köle Savaşı, Gladyatör Savaşı veya Spartaküs Savaşı olarak da bilinen bu savaşın en önemli özelliği kölelerden oluşan bir ordunun doğrudan başkent Roma'yı tehdit etmesidir. Spartaküs komutasındaki bu ordu bir taraftan Gnaeus Pompeius Magnus ve Varro Lucullus komutalarındaki lejyonlar tarafından kuşatılırken diğer taraftan Crassus komutasındaki lejyonlar tarafından doğrudan bir saldırıya uğradılar. Bu beklenmedik saldırı sonucunda Spartaküs'ün ordusu tamamen yok olmuştur. Bu savaş Pompeius ve Crassus'un siyasi hayatlarının dönüm noktası olmuştur. Bu iki şahsiyet devlet yönetiminde hızla yükselmiştir (*Fields, 2009: 27–34; Shotter, 1994: 50–51; Bunson, 2002. 155–159; Joshel, 2010: 61–67*).

M.Ö. 70 yılında, Crassus konsül seçilerek Roma'nın en güçlü siyasi kişilerinden biri olmuştur. Onun bu konumu Roma'daki ilk Triumvirlik kurulana kadar devam etmiştir. Temel manada Triumvirlik üç kişinin ülkeyi halkın refahı ve huzurunu sağlamak amacıyla yönetim oluşturması demek iken, bu sistem Roma'da farklı uygulanmıştır. Triumvirlik sisteminde, göreve atananlar devlet görevlisi sıfatını taşıyarak halkın refahı için çalışması gerekirken ve onlar kendi menfaatleri için çalışmıştır. M.Ö. 63 yılında Roma'da oluşturulan ilk Triumvirlik sisteminde Gaius Julius Caesar, Marcus Licinius Crassus ve Gnaeus Pompeius Magnus görev yapmışlardır (*Mackay, 2004: 163–165; Zoch, 1998: 175–182; Shotter, 1994: 62–64*).

3. Crassus'un Doğu Seferi ve Carrhae Yenilgisi

Triumvirlik sisteminin oluşturulmasının ardından Crassus, Suriye Eyaleti yöneticisi olarak düzenleyeceği askeri seferlerle Parth Krallığı'ndan büyük ganimetler kazanmayı hesaplıyordu. Crassus bu maddi getirinin yanında Pompeius'un askeri ününün gölgesinde kalmaktan kurtulmak da istiyordu. Bu iki durum onun Suriye'ye gelişinin temel nedenleri olmuştur. Crassus, Roma'nın pek çok düşmanı olmasına karşın Parthlar üzerine sefer düzenlemek istiyordu. Çünkü Armenia ve Pontus Krallıklarının Roma'nın üstünlüğünü kabul etmiş olması ve Parthların Roma'nın askeri gücü karşısında varlık gösteremeyeceğine dair inancı Crassus'un kolay bir zaferin peşinden gitmesine neden olmuştur (*Farrokh, 2007: 136; Ussher, 2003: 614–618; Hitti, 2004: 282–283; Mackay, 2004: 149–150*). Bunlara bir de Crassus'un kişiliğini oluşturan kendini beğenmişliğin verdiği öz güveni de eklemek gerekir. O, Parth zaferini kazanacağına inanıyorsa da Romalı pek çok devlet adamı Crassus'a güvenmemekteydi. Bu konu hakkında Frontinus, Strategemata isimli eserinde bilgi vermiştir. "Kuzeyde Caesar, tarafından görevlendirilen Romalılar, Galya'yı fetbederken, doğuda Parthların ciddi saldırıları vardı. Biz ne şansımız için teselli bulabiliriz ne de başımıza gelen felaketler için şikâyet edebiliriz. Tanrılar, Parthların altınlarına göz diken Crassus'u açgözlülüğüne karşın onu ölümlle cezalandırmışlardır.

Tribunelerden¹ biri olan Metellus, Roma'dan ayrılan Crassus'un korkunç lanetleri getireceğini söylemişti.” (Front. strat. I.66.11–12.)

Cassius Dio başkent Roma'daki bazı konsüllerin bu saldırı girişimine karşı geldiğini anlatmaktadır. Romalıların dini inançlarında önemli yer tutan doğaüstü olayların gerçekleşmesi iyiye veya kötüye yorumlanmıştır. Crassus'un sefere çıktığı dönemde meydana gelen doğaüstü olayları pek çok kişi kötüye yorumlarken bizzat Crassus kendisini antik tarihin en büyük kahramanlarından olan Büyük İskender ile özdeşleştirerek ordusunu Zeugma yakınlarından Fırat Nehri'ni geçmesi için hazırlamıştır. “Crassus, Mezopotamya'ya saldırdığında, anlatıldığına göre, Orodes, bu ihlali kınamak ve savaşın nedenini sordurmak için elçilerini Suriye'ye gönderdi. Aynı zamanda Surenas'ı da bir orduyla ayaklanmış bölgeleri kontrol altına almaya gönderdi. (Crassus), Tigranes'in hakimiyetinde olan Armenia'nın bir bölümüne ki o toprakları Tigranes'in oğlu Artabazes yönetmekteydi, karşı düzenlenecek olan sefere şahsen liderlik etmeyi düşünüyordu. Kış geldiği vakit Gnaeus Calvinus² ve Valerius Messalla³ konsül olarak göreve başladılar, Roma'nın geleceğiyle ilgili olayların belirtileri vardı. Kurtlar ve baykuşlar görüldü, köpekler sinsi sinsi dolaştı ve sızlandılar, bazı kutsal beykeller ter sızdurdular ve diğerleri şimşek gibi parladılar. Crassus, hem kanıtları hem de görüneni kendince yorumlayarak, İskender'in seferinden sonra bu ismi alan, Zeugma yakınlarından Fırat'ı geçeceklerinin işaretlerini gördü. Çünkü İskender'de bu noktadan Fırat'ı geçmişti.” (Cass. Dio XL. 16–18)

Protestolara ve korkunç alametlere aldırış etmeyen Crassus M.Ö. 14 Kasım 55 tarihinde Roma'dan ayrıldı. M.Ö. 54 yılını 53 yılına bağlayan kış aylarını Suriye'de geçirirken bin kadar seçkin Kelt süvarisi de ordusuna katıldı. Crassus beraberinde getirdiği muazzam servetini de kullanarak dönemin en güçlü ordularından birini hazırladı (Stark, 2012: 111; Ussher, 2003: 615). Bütün bu gayretlerinin sonucunda yaklaşık 35.000 kişiyi bulan ve çoğunluğu zırhlı piyadelerden oluşan bir askeri kuvvet oluşturdu. Bu kuvvet dönemin Roma askeri teşkilatlanmasında yedi lejyon gücüne eşitti. Bu askeri güce ek olarak bini hafif zırhlı olmak üzere beş bin süvari ani saldırı gerçekleştirmek için orduda hazır bulunmaktaydı (Farrokh, 2007: 136; Bradford, 2001: 161–161; Goldsworthy, 1996: 234). Oluşturulan bu güçlü orduya ek olarak Armenia Kralı Artavasdes 6000 süvariye Crassus'a eşlik etmesi için görevlendirdi. Artavasdes, Crassus'a çöl alanlarını kullanmamasını ve Armenia'dan geçen bir rotayı kullanmasını tavsiye etti. Hatta bu yoldan ilerlerken zorlukla karşılaşmaması için takviye birlikler de göndereceğini iletmıştır. Crassus ise kendine güveninin tam olduğunu ve takviyeye ihtiyacı olmadığını belirterek bu teklifi geri çevirmiştir (Bunson, 2002: 36; Chahin, 2001: 211–212).

Crassus'un planı ise güneyden ilerleyerek bölgenin büyük kentlerini ele geçirerek doğrudan Parth topraklarına saldırmayı öngörüyordu. Bu noktada yenilgiye gidecek yoldaki hatalarını ortaya koyan Crassus kaçınılmaz sonunun başlangıcını hazırlamaktaydı (Marshall, 1976: 155 – 157; Sherwin-White, 1983: 282–286). Crassus'un hatalarını sıralayan Frontinus bu yenilgiyi tanrısal bir cezaya bağlamıştır. “Nıcephorium'da kampını kuran Crassus'a Orodes'in gönderdiği mesajla gelen elçiler, Pompeius'un Sulla ile yaptığı antlaşmanın devamını istediler. Parth kraliyet ailesinin hazinelerine göz diken Crassus, içinde hiçbir adalet olmayan sözlerle onları cevapladı ve gerçek cevabını Selencia'da vereceğini söyledi. Tanrılar, kim antlaşmayı bozarsa onu cezalandırır. Crassus, ilk yanlısını erzaklarını taşımanın yegâne yolu olan Fırat'tan uzaklaşarak yaptı ve ikiyüzlü biri olan Suriyeli Mazaras'a güvenerek onun tavsiyesini tutup ordunun arkasını korumak için ona güvendi. Sonrasında yine onun rehberliği altında ordusunu muazzam büyüklükteki ovalara yöneltti ve bu durum orduyu düşman saldırılarına açık hale getirdi.” (Front. strat. I.66.11–12.)

Crassus hazırlıklarını devam ettirirken Parth kralı II. Orodes büyük bir güçle gelen düşman karşısında ordusunu ikiye ayırdı. Ordunun büyük bölümünü Armenia Krallığı üzerine göndererek, Roma'ya açık destek veren Artavasdes'i cezalandırmak istiyordu. II. Orodes sadece güneyden gelecek bir Roma seferinden çok, Armenia Krallığı üzerinden gelecek saldırılardan ve bölge üzerinde sahip olduğu gücün sona ermesinden çekiniyordu. II. Orodes ordusunun geri kalan kısmını ise General Suren'in emrine vererek ilerleyen Roma ordusunu oyalamasını veya en azından yıpratmasını istemiştir (Brosius, 2006: 94–96; Sicker, 2000: 149–151; Sartre, 2005: 48–51). Bu sırada Crassus, Pompeius'un seferi esnasında Roma ordularına rehberlik eden ve kendilerine müttefik gibi görünen Ariamnes'in yol göstericiliğinde

¹ Roma'da soylulara karşı halkın seçtiği ve halkı koruyan sulh yargıcı.

² Gnaeus Domitius Calvinus: M.Ö. 53 ile 40 yılları arasında konsüllük yapmıştır.

³ Marcus Valerius Messalla Rufus: M.Ö. 53 ile 32 yılları arasında konsüllük yapmıştır.

ilerlemekteydi. Ariamnes Roma'ya sadık görünmesine rağmen Parthlar ile siyasi birliktelik kurmuş ve bunun ötesinde Parthlardan para yardımı da almıştır. Ariamnes'in Crassus'u nasıl tuzağa düşürdüğünü Plutarkhos şöyle anlatır: "*Crassus hala yapacağı seferin planlarını yapmakla meşgulken içi Roma'ya karşı fesatlıklarla dolu Ariamnes isimli bir Arap çete reisi geldi. Pompeius zamanında orduda bulunan askerlerden bir kısmı Ariamnes'in Roma'nın dostu olduğunu daha önceki seferlerde oldukça sadık olduklarını beyan edince Crassus'un da güvenini kazandı ve o artık kraliyetin tüm bilgilerini bilmekteydi. Ariamnes Roma ordusunu nehirlerden ve dağların eteklerinden mümkün olduğu kadar uzak tutarak ovaların ortasından ilerletiyordu. Bu ilerleyiş her an düşman tarafından kuşatılmaya uygundu. Roma ordusu açık arazide ilerlerken akullarından en son geçecek düşünce Parthların ani bir saldırı girişimi olmuştur. Ariamnes ise Crassus ve ordusuna düzdiği iltifatlarla onun gözünü boyamaya devam etmekteydi.*" (Plut. Cras. XXI.1-4.)

Cassius Dio, Crassus'un uğradığı ihanet ile olumsuzlukların Romalılardan başına geldiğini ve planlarının başarısızlığa uğramasının kaçınılmaz olduğunu ifade eder. "*Bununla birlikte onlara en büyük yara Osroeneli Abgarus tarafından vuruldu. O Pompeius zamanında Romalılarla yaptığı barışın devam edeceğine teminat vermişti fakat şimdi barbarların tarafını seçti. Arap kökenli Alcaudonius'da aynısını yaptı, çünkü o daima güçlü olanın tarafında yer alırdı. Alcaudonius açıkça ayaklandı fakat Abgarus Parthlara iyilik yapmak için Crassus'a karşı müttelikmiş gibi davranmaya başladı. Onun için cömertçe para harcadı ve Crassus'un tüm planlarını öğrenerek düşmana bildirdi. Romalılardan çıkarılacak olan her olayı ve girişimi saptırmaya; yıkımına sebep olacakları ise çabuklaştırmaya çalışıyordu. Sonuçta o devamında anlatılacak tüm olaylardan sorumluydu. Crassus, Seleukos ülkesine ilerlemeye ve ordusunu güvenli bir şekilde oraya ulaştırmaya niyetliydi. Fırat boyunca, şehir insanları tarafından refakat edilerek, erzaklarıyla birlikte ilerlemek istiyordu. Çünkü bu şehirlerin insanları Grek kökenliydi ve bundan dolayı kolay ilerleyeceğini ve zorlukla karşılaşmadan Ktesiphon'a varacağını umuyordu.*" (Cass. Dio XL.18-19.1-4.)

Crassus, Carrhae'ye ulaşmadan önce Mezopotamya'yı Anadolu'dan ayıran ve o dönemde doğusu ve batısı arasında oldukça farklı kültürlerin yaşadığı Fırat Nehri'ni geçmek zorundaydı. Bundan dolayı Fırat Nehri'nin geçmeye uygun bölümlerinden biri olan Zeugma üzerinden ilerlemeyi uygun bulmuştur (Plut. Cras. XIX.4-5; Kennedy, 1998: 12-13; Millar, 1993: 456-457). Crassus kendisinden yaklaşık 270 yıl önce batıdan gelerek doğuyu ve bilinen dünyanın tamamını hâkimiyeti altına alan Büyük İskender'in izlediği yol olan Zeugma rotasını kullanmayı kendisi için bir onur saymış olmalıdır (Cass. Dio XL.17; Sampson, 2008: 108; McLynn, 2009: 130-131). Doğu Anadolu'nun dağlarından doğan Fırat Nehri oldukça hızlı bir debi ile bu görkemli dağları aştıktan sonra Güneydoğu Anadolu'nun yüksek platolarında derin vadiler oluşturarak geçmekte ve Suriye Çöllerine ulaştığında oldukça geniş bir yatak oluşturarak akmaktadır. Günümüzdeki gibi üzerinde herhangi bir baraj bulunmayan Fırat Nehri, bahar sağanaklarında ya da yaz sıcaklarında kar sularının ani erimesiyle yatağını aşan taşkınlar oluşturmaktaydı (Kıran, 2005: 66-67). Düzensiz bir debiye sahip olan Fırat Nehri'ni geçmek için antik çağ teknolojisi ile köprü yapımı biraz zor gözükse de pek çok antik tarihçi nehir üzerinde köprülerin bulunduğu bahsetmektedir (Plut. Luc. XXIV.1-8; Proc. hist II.17; Proc. hist II.21; Amm. Marc. XXIII.3.1-3; Cass. Dio XL.19-20; Tac. ann. VI.1.37-38; Plut. Cras. 19. 4-8; Front. strat. I.1.6). Crassus'un ordusu da diğer büyük ordular gibi Fırat Nehri'ni geçerken büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Ordusu nehri geçerken fırtına başlamış Fırat üzerindeki köprü yıkılarak pek çok asker sulara kapılarak kaybolmuştur. Ordunun morali çökme noktasına gelmişken iyi bir hatip olan Crassus yaptığı ateşli konuşmayla askerlerini tekrar bir amaca yönlendirmeyi başarmıştır (Pollard, 2003: 257-258; Edwell, 2007: 9-11; Marshall, 1976. 151-153; Ainsworth, 1888: 280).

Crassus'un Zeugma yakınlarından Fırat Nehri'ni geçişi hakkında ayrıntılı bilgi aldığımız antik yazarların başında Plutarkhos gelmektedir. Plutarkhos canlı bir betimlemeyle Crassus'un ve ordusunun nehri geçerken yaşadığı sıkıntıları anlatmıştır. "*Crassus, Fırat üzerindeki Zeugma'dan ordusunu karşıya geçirmek isterken aniden çok büyük şimşekler çaktı ve onların üzerine düştü, yıldırımlar onların karanlık yüzlerini aydınlattı ve rüzgar, sisli bir kasırga hızında onun asker yağınlarına saldırdı. Böylece onlar (ordu) kırılıp pek çok yerde paramparça oldular. Onun yerleştiği kampa da iki yıldırım düştü. (Yıldırım düşmesinin korkusu ile) generalin zengin takımlarla süslenmiş atlarından biri seyişiyle birlikte Fırat Nehri'ne sürüklenip dalgaların arasında gözden kayboldu. Askerlerin ırmağı geçişinden sonra erzakları dağıldığında öncelikle mercimek ve tuz verildi. Sonrasında ölümlerini anmak için keder sembollerini aldılar. Bu olanlar üzerine Crassus askerlerini toplayarak mevcut durumdan dolayı son derece şaşırmış (ve korkmuş) olan askerlerine uzun bir konuşma yaptı O, şöyle seslendi, 'Fırat'ın üzerindeki köprü yok olsa bile hiçbirimiz asla geri dönmeyeceğiz...'*"

sonuçta o ordusu için pek çok kurban verdi ve kabin kurbanın organlarını ellerine alarak falına baktı ve ona ilerlemesini söyledi.” (*Plut. Cras. XIX.4-8*).

Ünlü tarihçi Cassius Dio da bu olayı ve askerlerine yaptığı konuşmayı ayrıntılarına değinerek anlatmıştır. Bu konuşma Crassus’un iyi bir hatip olduğunu göstermektedir. “Ordunun geri kalanından ayırt edilmesi için üzerine mor harfler işlenmiş ve yelkene benzeyen, şefin kumandanlarından birine ait büyük bayraklardan biri şiddetli rüzgardan devrülerek köprüden nebre düştü. Crassus ardından gelenlerin durmasını emretti, onlar biraz daha yaklaşırsa da durmayı başardılar. Yine de ordunun nebri geçmesi için oldukça fazla zaman gerekmekteydi. Bu sırada büyük bir sis örtüsü askerleri örtünce onlar birbirinin üzerine düşmeye başlayıp düşman ülkesine, karşıya ayak basıncaya, kadar hiçbir şey göremediler. Hem geçiş hem de bu olumsuz şartlardan dolayı pek çok kurban verdiler. Bu arada şiddetli rüzgar ve devasa bir yıldırım onlara çarptı ve köprü onların hepsi karşı tarafa geçmeden önce çöktü. Olaylar bir biri ardına meydana gelince orduda büyük bir korku ve keder oluşmasına rağmen geri dönmeyeceklerdi. Şimdi Crassus onlara cesaret vermek için dedi ki: “Korkmayın, askerlerim, çünkü köprü zarar görse dahi başımıza gelen görülmez bir felaketti. Size yeminimin üzerine ilan ederim ki benim kararım Mart ayına kadar Armenia’ya geri dönmektir.” Bu onları cesaretlendirmiş olmalıydı ki bütün bu gürültünün içersine birkaç kelime daha ekleyemedi. Alkışlar arasında kaldı “Korkmuyoruz! Hiçbirimiz bu yoldan geri dönmeyeceğiz” diye haykırdılar. Askerler, kehanetleri duyduklarında daha büyük bir cesaretsizliğe düştü. Crassus’un askerleri teşvik etmesinin boşuna bir çaba olduğunu düşündüler. Crassus barbarları küçümsedi ve Romalıları öndü, cesaretli olanlar için ödülleri ve para teklif etti. Askerler, hala onu takip ediyor ve hiçbir kelime söylemiyor ya da karşısına geçmiyorlardı. Belki de kralın hatırı içindi fakat yine de onlar korkuyordu ve hiçbir plan onların güvenliğini garanti edemezdi.” (*Cass. Dio XL.18-19.1-4*).

Crassus başına gelen bu felakete rağmen Armenia Kralı Artavasdes’in yardım teklifini hala görmezlikten gelerek Carrhae yakınlarında kendisini bekleyen Surena’ya doğru çöl rotasını izleyerek ilerlemekteydi. Parth ordusunun savaş vaziyeti aldığını öğrenen Crassus, böyle bir gelişmeyi beklemediği için panikleyerek generallerini topladı. Generalleri, ordunun geleneksel Roma saldırı düzenine uygun hareket etmelerini ve merkeze ağır zırhlı piyadeleri yerleştirmelerini kanatlar da ise süvarilerini ani saldırılar için bekletilmesini tavsiye etti. Crassus ilk başta bu savaş düzenini kabul etti fakat sonra sahip olduğu on iki piyade taburunu birbirinden uzağa oldukça geniş bir alana yerleştirdi. Bu oluşum ordunun arkadan kuşatılmasını engellemesine rağmen ordunun hareketliliğini kısıtlamıştı. Crassus’un generallerinin bir diğer teklifi ise ordunun uzun yoldan gelmesinden dolayı yordun olduğu ve kamp kurularak dinlendirilmesi ertesi sabah saldırıya geçilmesi olmuştur. Bu görüş Crassus ve yakın dostları arasında pek değer görmedi ve hemen saldırılmasına karar verildi (*Plut. Cras. 23.3; Farrokh, 2007: 136-137; Cowan, 2007: 18*).

Parth ordusunda bulunan askerler Romalıların gözünü korkutmak ve tedirgin etmek için yüksek sesler çıkarmaktaydılar. Roma askerlerini tedirgin eden bir diğer gelişme ise parlak zırhlara sahip Parth süvarilerinin hızla saldırıp geri çekilmesi olmuştur (*Erdkamp, 2007: 260; Goldsworth, 1998: 62-63; Sykes, 2004: 348*). Surena elindeki zırhlı süvarilerin sayısının Roma birliklerinin düzenini bozmaya yetmeyeceğini görünce onları geri çekerek atlı okçularını göndermiştir. Bu süvariler hızla düşman menziline girerek okları atıp geri çekilebilmekteydi. Crassus piyadelere korkunç zarar veren atlı okçuları engellemek için kendi süvarilerini göndermişse de bunlar ok sağanakları altında kalarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Atlı okçular savaşın devamında piyadeleri oldukça meşgul etmiştir. Roma ordusunun dizilişi de Parth okçularının işlerini kolaylaştırmıştır. Buna ilaveten Parthların sahip olduğu oklar dönemin şartlarına göre oldukça etkili olup Romalıların zırhlarını delmekte fakat kalkanlarını aşamamaktaydı. Bu durum Roma lejyonerlerinin hayati organlarını korumasına fakat uzuvlarının yaralanmasına ve savaş alanında etkisiz hale gelmesine neden olmaktadır (*Ward, 2009: 28-29; Jarymowycz, 2008: 20-21*).

Roma lejyonerleri ok saldırılarından kurtulmak için geniş kalkanlarla vücutlarının tamamını korudukları dizilişe geçmişlerdir. Bu diziliş tarzı askerlerin vücutlarının büyük kısmının korumasına rağmen düşmana saldırmasını engellemekteydi. Tamamen kalkanın ardına geçen askerlerin görüş açısı daralmakta, ok ve mızrak gibi silahlarını kullanamamaktaydı. Hafif zırhlarla kuşanmış ve at üzerinde ok atabilen Parth süvarilerini kontrol eden Surena bu açığı hemen fark ederek saldırılarını yenileyince Roma lejyoneri arasında oluşan panik havası onların kayıplar vermesine neden olmuştur. Savunma hattını kaybeden lejyonerler geri çekilerek Parth okçularının menzillerinden çıkamaya çalışmışlardır (*Cowan, 2007: 19-20; Erdkamp, 2007: 263*). Romalıların geri çekilişini izleyen Surena ikinci planını devreye geçirip develeri kullanan savaşçıları geri çekilen lejyonerlerin üzerine göndermiştir. Bu saldırıyı karşılamak isteyen Crassus bin üç

yüz Galyalı süvarisine oğlu Publius'un komutasında saldırımları için emir vermiştir. Açık alanlarda savaşmaya alışkın Parth süvarileri Galyalıları bir anda çembere alarak katletmeye başlamışlardır. Bu sırada Crassus ordusunun tamamına genel bir ilerleyiş için emir vermiştir. Roma ordusu ilerlerken Parth askerlerinin elinde Publius'un kesik başının geçirildiği mızrak dolaşmaktaydı. Oğlunun öldürülmesi ve verilen ağır kayıplar üzerinde akşam saatleri geldiğinde Crassus, Carrhae yakınlarındaki bir kasabaya çekilmek için ordusuna emir vermiştir (*Stark, 2012: 115–117; Davis, 2010: 158 Penrose, 2008: 219*). Büyük kayıplar veren Roma ordusunun başında olan Crassus'a ertesi günün sabahında Surena'nın anlaşma teklifi içeren mesajı ulaşmıştır. Surena mesajında Romalıların Fırat Nehri'nin doğusundaki tüm topraklardan vazgeçmesi karşılığında güven içinde Suriye'ye dönebileceğini belirtiyordu. Crassus bir anlaşma yerine savaşa devam etmek taraftarı olmasına rağmen ordusunun içinde isyan söylentilerinin dolaşması onu görüşmeye mecbur bırakmıştır. Surena bu görüşme esnasında Crassus'u yakalamak için bir tuzak kurmuştu. Görüşmeye generalleri ve az sayıdaki muhafızı ile gelen Crassus yakalanmıştır. Parthlar, dillere destan aç gözlülüğü ile dalga geçercesine Crassus'un boğazından aşağı eritilmiş altın akıtarak onu öldürmüşlerdir (*Plut. Cras. XXV. 1–6; Redgate 1998: 86; Wiesehöfer 2003: 196; Dignas 2007: 13; Erdkamp 2007: 260–264; Benjamin 2009: 164.*)

4. Carrhae Yenilgisinin Roma'nın Doğu Siyasetine Etkisi

Roma İmparatorluğu'nun Küçük Asya'daki ilk büyük başarısı M.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Barışı'dır. Bu anlaşma ile Roma, Küçük Asya'nın batısını hakimiyeti altına almıştır. Romalılar bu büyük başarının ardından bölgeye yayılmak yerine sonraki yüzyıllarda da uygulayacakları bir politikayı izleyerek yerel kralları Roma'ya bağlamıştır. Bu dönemde Roma'nın Küçük Asya politikası, Seleukosları, Toros Dağları'nın doğusunda tutmak olmuştur (*Polyb. XXI. 43; Sherwin-White 1983: 40–44; Chamoux 2003: 119–121*). M.Ö. 129 yılında Küçük Asya toprakları üzerinde Provincia Asia'yı (Asia Eyaleti) kurulunca Roma'nın sınırları Anadolu'nun doğusuna uzanmıştır. Anadolu'nun doğusunda bulunan Armenia, Pontus ve Kommagene Krallıkları ile komşu olmuştur. Pontus Kralı Mithridates Roma'nın bu ani gelişmesi üzerine doğrudan Roma topraklarına saldırmış ve bu durum Mithridates Savaşları'nın oluşmasına yol açmıştır (*App. XII.64 – 65; Austin 1989: 196; Glew 1981: 109 – 121*).

Mithridates Savaşları Roma'nın Küçük Asya'nın büyük kısmını ele geçirmesiyle sonlanmış ve Roma Generali Lucullus Pontus Krallığı'nı ele geçirilmiş ve Roma'nın sınırları gittikçe Parthlara yaklaşmıştır. Lucullus ve ardından Pompeius Pontus ve Armenia üzerinde Roma hakimiyetini tesis ederken Parthlar ile bir çatışmaya girmekten mümkün olduğu kadar kaçınmışlardır. Pompeius Suriye Eyaleti'ni (Provincia Syria) kurmasından sonra Roma, siyasi ve askeri anlamda bölgede yerleşmeye başlamıştır. Roma'nın Suriye Eyaleti kuruluncaya kadar doğu politikası bölgesel krallıkları desteklemek olmuştur. Hatta Pompeius Armenia Krallığı'nın tamamını el geçirmesine rağmen Parthların bölgeye yerleşmesinden korktuğu için Tigranes'i Roma'ya bağlı ilk kral olarak atamıştır (*Redgate 1998: 71–78; Mayor 2009: 318–322*). Pompeius Suriye Eyaleti'nde kaldığı süre içinde Roma'nın askeri ve siyasi örgütlenmesini ve nüfuzunu arttırmış ve bu durum Parthları rahatsız etmiştir. Roma ve Parthlar arasında geleneksel sınır kabul edilen Fırat Nehri'nin batısı Roma doğusu Parth bölgesi olarak görülmüştür (*Dignas 2007: 12; Edwell 2007: 11–14*).

Roma'nın Fırat Nehri'ni geçerek Parth topraklarına ilerlemeye cesaret eden ilk yöneticilerinden biri olan Crassus bu sefer için o döneme kadar Roma'da görülmemiş ölçüde büyük bir servet harcamıştır. Oldukça büyük bir ordu hazırlamasına rağmen Surena karşısında ağır bir yenilgiye uğramış ve bu yenilgi kendisinin ve oğlunun hayatına mal olmuştur. Carrhae felaketi sonucunda Roma bölgedeki askeri gücünün neredeyse tamamına yakını kaybetmiştir. Bu boşluktan yaralanan II. Orodos ordusunun bir kısmı ile Armenia topraklarını itaat altına aldıktan sonra Suriye üzerine düzenlediği sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır (*Hazel, 2001: 216; Sartre, 2005: 49*). Bu durum Pompeius döneminde Parthlara kabul ettirilen sınır olan Fırat'ın ve nehrin batısının Roma toprakları olduğu düşüncesinin yıkılması anlamına gelmekteydi. Crassus'un yenilgisi sadece Parthların etki alanını Roma aleyhine genişletmesine sebep olmamış Roma'ya belirli bir otonomi ile bağlanan Armenia Krallığı da Parth nüfuzu altına geçmiştir. Carrhae yenilgisi Roma'nın doğuya ilerleme teşebbüslerini yaklaşık elli yıl geriye götürmüştür. Crassus'a anlaşma teklif eden Surena'nın en önemli şartı Romalıların Fırat Nehri'nin doğusunu tamamen boşaltmalarıdır. Bu teklif Parthların

Roma'ya karşı verdiği mücadelenin Fırat Nehri'ni sınır olarak kabul etmediği amaçladığını göstermektedir. Buna mukabil Roma için ulaşılması gereken hedef Parthların topraklarının tamamı olmuştur. Crassus'dan sonra doğuya sefer düzenleyen tüm general ve imparatorlar Roma'nın yaşadığı bu büyük yenilgide yapılan hataları tekrarlamak için çeşitli tedbir ve önlemler almışlardır. Özellikle Septimus Severus ve Traianus gibi Ktesiphon'a kadar ilerleyen Romalılar öncelikle Zeugma'dan Fırat Nehri'ni geçmiş sonrasında Toros Dağları'nın eteklerinden ilerleyerek Dicle Nehri'ne ve nehri takip eden rotayı izleyerek de Parth topraklarına ulaşmıştır. Crassus'dan sonraki komutanlar lojistik destek almak için Fırat veya Dicle Nehirleri'nde kullanmak için inşa ettirdikleri gemileri kullanmışlardır (*Cass. Dio LXXVI.9; Lepper 1948: 51; Colledge 1967: 54 - 55; Kennedy 1987: 57-66*).

Tüm Roma tarihçileri meydana gelen bu felaketin tek sorumlusu olarak Crassus'u göstermişlerdir. Crassus kendinden sonra bölgeye sefer düzenleyen general ve imparatorlar için hem unutulmaması gereken bir ders hem de yaptığı yanlışlıklarla anılan kötü bir efsane olmuştur. Crassus'un başına gelen felaket Romalı devlet adamları için sadece bir ders olmanın ötesinde yenilgilerin kabullenilemeyeceğini ve suçu sadece bir kişiye ait olacağını göstermesi bakımından da önemlidir. Döneminin en önemli şahsiyetlerinden olan Marcus Tullius Cicero, Crassus'un seferini Roma dünyası için bir utanç vesilesi olarak görmektedir. Cicero: *"Benim çalışmamdaki tesellim, benim topladığım örneklerin bizim ulusumuzun insanları olmasıdır ki bunların pek çoğu acıklı bir ölüm yaşamış, ünlü kişilerdir. Crassus'un peşinden gidip erken yaşlarında ölen bu insanlar, ne prestij ne de dua kazanmıştır. Onlar, Fırat'ın ötesine yok olmaya gittiler. Utanç ve onursuzlukla geçen seferin sonunda öldürüldü ve ordusu yıkıma uğradı."*(*Cic. de div. II.20.9*) diyerek Crassus'un verdiği kararların sonuçlarının kendisiyle birlikte pek çok insanı olumsuz açıdan etkilediğini belirtmiştir.

Frontinus, Strategemata eserinde Crassus'un yaptığı yanlışlıkları sıralarken onun yenilmesinin tanrısal bir ceza olduğunu da düşünmektedir. *"Nicephorium'da kampını kuran Crassus'a Orodes'in gönderdiği mesajla gelen elçiler, Pompeius'un Sulla ile yaptığı antlaşmanın devamını istediler. Parth kraliyet ailesinin hazinelerine göz diken Crassus, içinde hiçbir adalet olmayan sözcüklerle onları cevapladı ve gerçek cevabını Selencia'da vereceğini söyledi. Tanrılar, kim antlaşmayı bozarsa onu cezalandırır. Crassus, ilk yanlışını erzaklarını taşımanın yegane yolu olan Fırat'tan uzaklaşarak yaptı ve ikiyüzlü biri olan Suriyeli Mazaras'a güvenerek onun tavsiyesini tutup ordunun arkasını korumak için ona güvendi. Sonrasında yine onun rehberliği altında ordusunu muazzam büyüklükteki ovalara yöneltti ve bu durum orduyu düşman saldırılarına açık hale getirdi."*(*Front. strat. I.66.11-12*).

5. Sonuç

Roma tarihçilerinin "Carrhae Felaketi" olarak isimlendirdikleri, Crassus'un General Suren karşısındaki yenilgisi ve bunun siyasi sonuçları Roma için oldukça ağır olmuştur. Bu büyük yenilginin suçlusu olarak kabul edilen Crassus, III. Köle Savaşı'nda kazandığı büyük zaferle Roma vatandaşları arasında saygın bir yer edinmiştir. Roma'nın siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan Crassus, İlk Triumvirlik içinde de yer almıştır. Siyasi hayatı başarılarla geçen Crassus, bir komutan olarak başarı kazanabileceğini Roma vatandaşlarına göstermek için Parthlar üzerine bir sefere çıkmıştır. Crassus'un Parthlar üzerine sefere çıktığı bu dönemde Pontus ve Armenia Krallıkları Roma'ya tabi olmuş hatta Armenia kralı Artavasdes, Crassus'a yedek kuvvetler göndermiştir. Bu ortamda Parthlara karşı kolay bir zafer kazanacağını hesaplayan Crassus, Büyük İskender gibi Hindistan'a kadar gitmeyi ve dünyanın en büyük askeri dehalarından biri olarak anılmayı istemekteydi.

Büyük umutlar ve hazırlıklarla başlayan bu sefer, Crassus'un askeri dehasının en büyük eksikliği olarak görülen coğrafyanın sağladığı şartları iyi değerlendirememesi ve karşılaştığı fırsatları iyi yönde kullanamamış olmasından dolayı hezimetle sonuçlanmıştır. Yaptığı yanlışlıkların temelinde ise kişiliğinin büyük bölümünü oluşturan kendini beğenmişlik tutkusu yatmaktadır. Suriye'den ayrılırken tanımadığı bu coğrafyada ilerlemek için bölgeyi iyi bilen Artavasdes'in hiçbir önerisini dikkate almayan Crassus bölgedeki Arap çete reislerinin öncülüğünde ilerlediği rotada askerlerini çöl alanlarından ve açık ovalardan geçirirken yaşayacağı zorlukları göz ardı etmiştir. İkinci büyük yanlışını ise generallerinin bütün ısrarlarına rağmen askerlerini dinlendirmeden savaşa sokarak yapmıştır. Crassus'un bir diğer talihsizliği ise Roma lejyonlarının savaş tarzlarını çok iyi bilen, savaş alanını kendi menfaatine göre şekillendiren ve iyi bir komutan olan Surena ile karşılaşması olmuştur.

Yaklaşık otuz bin Roma lejyonunun hayatına mal olan Carrhae yenilgisi Roma'da yüzyıllar boyunca unutulmayacak olan bir utanç kaynağı olarak kalmıştır. Crassus ise halkına yaşattığı bu yüz karasından dolayı kendinden sonra yaşayan bütün Romalı tarihçilerin ve yazarların nefretle bahsettiği bir kişi haline gelmiştir. Büyük bir zafer kazanan Surena da ülkede bir anda popüler olmuş bunu çekemeyen II. Orodes ise onu idam ettirmiştir. Kazandığı büyük zaferin bedelini hayatıyla ödeyen Surena'dan sonra onun gibi başarılı bir komutan bulamayan II. Orodes Suriye üzerinde düzenlediği seferden yenilgiyle dönmüştür.

Roma'nın Lucullus ve Pompeius döneminde Küçük Asya'daki hızlı yükselişi Crassus'un yenilgisiyle yaklaşık elli yıllık bir kesintiye uğramıştır. Roma bu yenilgide kaybettiği topraklarını ve saygınlığını ancak bir asır sonra geri alabilmiştir. Crassus kendinden sonra bölgeye sefer düzenleyen general ve imparatorlar için her zaman bir ibret vesilesi olmuştur.

Antik Kaynaklar

- Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri Quae Supersunt*, (Çev: J.C. Rolfe), London, 1963-1964. (Loeb).
 Appianos, *Romanike Historike*, (Çev: H. White), London, 1955. (Loeb).
 Cassius Dio, *Historia Romana*, (Çev: E. Carry), London, 1954. (Loeb).
 Cornelius Tacitus, *Historiae*, (Çev: C.H. Moore - J. Jackson), London, 1962. (Loeb).
 M. Tullius Cicero, *De Divinatione*, (Çev: W. A. Falconer), London, 1970. (Loeb).
 Plutarkhos, *Bioi Paralleloi (Crassus)*, (Çev: B. Perin), London, 1916. (Loeb).
 Plutarkhos, *Bioi Paralleloi (Lucullus)*, (Çev: B. Perin), London, 1914. (Loeb).
 Plutarkhos, *Bioi Paralleloi (Pompeius)*, (Çev: B. Perin), London, 1968. (Loeb).
 Polybios, *Historiai*, (Çev: W.R. Paton), London, 1960. (Loeb).
 Procopius Caesarensis, *Historia Arcana*, (Çev: H. B. Dewing), London, 1969. (Loeb).
 Sextus Julius Frontinus, *Strategemata*, (Çev: C. E. Bennett), London, 1925. (Loeb).

Modern Kaynaklar

- Ainsworth, W.F. (1888). *A Personal Narrative of the Euphrates Expedition*. General Books.
 Austin, M.M. (1989). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest*. Cambridge University Press.
 Bailey, Harold (2003). *The Cambridge History of Iran: The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods*. Cambridge University Press.
 Benjamin, S.G. (2009). *The Story of Persia*. Kessinger Publishing.
 Bradford, P. M. ve Bradford, A. S. (2001). *With Arrow, Sword, and Spear: A History of Warfare in the Ancient*. Greenwood Publishing.
 Briant, Pierre (2002). *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Paris: Librairie Artheme Fayard Press.
 Brosius, Maria (2006). *The Persians*. Routledge Press.
 Bunson, Matthew (2002). *Encyclopedia of the Roman Empire*. Facts on File Inc.
 Burgan, Michael (2010). *Empires of Ancient Persia*. Shoreline Press.
 Chahin, Mack (2001). *The Kingdom of Armenia: a History*. Curzon Press.
 Chamoux, Francois (2003). *Hellenistic Civilization*. Blackwell Publishing.
 Colledge, Malcolm A. R. (1967). *The Parthians*. Thames & Hudson Press.
 Cowan, Ross (2007). *Roman Battle Tactics 109. BC-AD. 313*. Osprey Publishing.
 Davis, M. E. ve Hilary, Swain (2010). *Aspects Of Roman History BC. 82-AD. 14: A Source-Based Approach*. Taylor & Francis.
 Dignas, B. ve Winter, E. (2007). *Rome and Persia in Late Antiquity: Neighbours and Rivals*. Cambridge University Press.
 Dunstan, W. E. (2011). *Ancient Rome*. Rowman & Littlefield Press.
 Edwell, Peter (2007). *Between Rome and Persia, the Middle Euphrates, Mesopotamia and Palmyra Under Roman Control*. Routledge Press.
 Erdkamp, Paul (2007). *A Companion to the Roman Army*. Blackwell Publishing.
 Farrokh, Kaveh (2007). *Shadows in the Desert: Ancient Persia at War*. Osprey Publishing.

- Fields, Nic (2008). *The Roman Army: the Civil Wars 88-31 BC*. Osprey Publishing.
- Fields, Nic (2009). *Spartacus and the Slave War 73-71 BC: A Gladiator Rebels Against Rome*. Osprey Publishing.
- Gledhill, Mildred (1929). *The Political Biography of Marcus Licinius Crassus*. University of Wisconsin.
- Glew, D.G. (1981). "Between the Wars: Mithridates Eupator and Rome, 85-73 B.C." *Chiron*, 11, 109-130.
- Goldsworth, A. K. (1998). *The Roman Army at War: 100 BC-AD 200*. Oxford University Press.
- Greenhalgh, P. A. (1981). *Pompey, the Roman Alexander*. University of Missouri Press.
- Hazel, Jhon (2001). *Who's Who in the Roman World*. Routledge Press
- Hitti, P. K. (2004). *History of Syria: Including Lebanon and Paletsine*. First Gorgias Press.
- Hooper, Finley (1979). *Roman Realities*. Wayne State University Press.
- Jarymowycz, R. J. (2008). *Cavalry from Hoof to Track*. Greenwood Publishing.
- Joshel, S. R. (2010). *Slavery in the Roman World*. Cambridge University Press.
- Karras - Klapproth, Margarete (1988). *Prosopographische Studien Zur Geschichte Des Partherreiches auf der Grundlage Antiker Literarischer Überlieferung*. Bonn: in Kommission Bei R. Habelt.
- Kean, R. M. ve Frey, Oliver (2005). *The Complete Chronicle of the Emperors of Rome*. Thalamus Press.
- Keaveney, Arthur (1992). *Lucullus: a Life*. Routledge Press.
- Kennedy, D. L. (1998). "The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates: Rescue Work and Historical Studies" *Portsmouth: Journal of Roman Archaeology*, 27, 11-19.
- Kennedy, D. L. (1987). "The Garrisoning of Mesopotamia in the Late Antonine and Early Severan Period" *Antichthon*, 21, 57-66.
- Kıran, Abdullah (2005). *Ortadoğru'da Su: Bir Çatışma ya da Uzlaşma Alanı*. Kitap Yayınevi.
- Lepper, F.A. (1948). *Trajan's Parthian War*. Oxford University Press.
- Lintott, A. W. (2000). *The Roman Republic*. Haynes / Sutton Books.
- Mackay, C. S. (2004). *Ancient Rome: a Military and Political History*. Cambridge University Press
- Mann, Michael (1986). *The Sources of Social Power: Volume 1, a History of Power from the Beginning to AD 1760*. Cambridge University Press.
- Marshall, B. A. (1976). *Crassus: a Political Biography*. A. M. Hakkert Publishing.
- Mayor, Adrienne (2009). *The Poison King: the Life and Legend of Mithradates, Rome's Deadliest Enemy*. Princeton University Press.
- Mcging, B.C. (1986). *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator, King of Pontus*. Brill Press.
- McLynn, Frank (2009). *Marcus Aurelius: a Life*. Da Capo Press.
- Millar, Fergus (1993). *The Roman Near East 31 BC-AD 337*. Cambridge Press.
- Mommsen, T. ve Demandt, A. (1992). *A History of Rome Under the Emperors*. Routledge Press.
- Penrose, Jane (2008). *Rome and her Enemies: an Empire Created and Destroyed by War*. Osprey Publishing.
- Ploetz, K.J. (1905). *Epitome of Ancient, Mediaeval and Modern History*. Houghton and Mifflin Company Press.
- Pollard, Nigel (2003). *Soldiers, Cities, and Civilians in Roman Syria*. The University Of Michigan.
- Edwell, Peter (2007). *Between Rome and Persia, the Middle Euphrates, Mesopotamia and Palmyra Under Roman Control*. Routledge Press.
- Redgate, A.E. (1998). *The Armenians*. Blackwell Publishing.
- Sampson, G. C. (2008). *Crassus, Carrhae and the Invasion of the East*. Pen & Sword Books.
- Sartre, Maurice (2005). *The Middle East Under Rome*. Harvard College Publication.
- Seager, Robin (2002). *Pompey the Great: a Political Biography*. Blackwell Publishing.
- Sherwin-White, A.N. (1983). *Roman Foreign Policy in the East: 168 BC to AD 1*. University of Oklahoma Press.
- Shotter, David (1994). *The Fall of the Roman Republic*. Routledge Press.
- Sicker, Martin (2000). *The Pre-Islamic Middle East*. Greenwood Publishing.
- Stark, Freya (2012). *Rome on the Euphrates: the Story of a Frontier*. Tauris Parke Paperbacks.
- Sykes, P.M. (2004). *History of Persia*. Routledge Press.
- Ussher, James (2003). *The Annals of the World*. Master Books

- Ward, S. R. (2009). *Immortal: A Military History of Iran and Its Armed Forces*. Georgetown University Press.
- Wiesehöfer, Josef (2003). *Antik Pers Tarihi (Das Antike Persien)*. Çev: Mehmet Ali İnci. Telos Yayınları.
- Zoch, P. A. (1998). *Ancient Rome: An Introductory History*. University Of Oklahoma Press.